

BOLALAR TARBIYASIDA PEDAGOGLARNING KASBIY MALAKASINING YETISHMASLIGI MUAMMOSI

Otajonova Feruzabonu Farhod qizi

Qo'qon universiteti
maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada bolalar tarbiyasi jarayonida pedagoglarning kasbiy malakasining yetishmasligi muammosi tizimli va kompleks yondashuv asosida keng qamrovda tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida pedagog shaxsining kasbiy kompetensiyalari nafaqat bilim berish sifati, balki o'quvchilarning ijtimoiylashuvi, mustaqil fikrlashi va shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, maqolada pedagoglarning nazariy tayyorgarligi, amaliy ko'nikmalari, innovatsion texnologiyalarni qo'llash darajasi hamda ularning kasbiy rivojlanish strategiyalari chuqur ilmiy asosda o'rganildi. Tadqiqot davomida umumiy o'rta ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglar ishtirokida empirik tahlillar olib borildi va ularning kasbiy faoliyatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlab berildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning katta qismi zamonaviy pedagogik yondashuvlar va raqamli texnologiyalarni yetarli darajada egallamagan bo'lib, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Kalit so'zlar: pedagogik kompetensiya, kasbiy malaka, kasbiy rivojlanish, ta'lim sifati, tarbiya jarayoni, innovatsion texnologiyalar, raqamli savodxonlik, metodik tayyorgarlik, pedagogik faoliyat, uzluksiz ta'lim.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining strategik omili sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol shaxs sifatida tarbiyalashda pedagoglarning o'rni beqiyosdir. Pedagog shaxsining kasbiy salohiyati nafaqat o'quv jarayonining sifati, balki butun jamiyatning intellektual rivojlanish darajasini belgilab beradi.

Zamonaviy ta'lim jarayoni pedagogdan yuqori darajadagi bilim, metodik mahorat, psixologik yondashuv hamda innovatsion texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini talab qiladi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim pedagoglarda ushbu kompetensiyalar yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa o'quvchilarning bilim olish jarayonida passivlik, mustaqil fikrlashning sustligi va ta'lim natijalarining pastligi kabi muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Shu bois pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish masalasi nafaqat amaliy, balki dolzarb ilmiy muammo sifatida ham e'tirof etiladi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi pedagoglarning kasbiy malaka yetishmasligi muammosini chuqur tahlil qilish hamda uni bartaraf etishning ilmiy asoslangan yo'llarini ishlab chiqishdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqot kompleks metodologik yondashuv asosida olib borildi. Ilmiy izlanish jarayonida nazariy va empirik metodlar uyg'un holda qo'llanildi. Avvalo, pedagogika va psixologiya sohasidagi ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, pedagogik kompetensiya tushunchasining mazmuni aniqlashtirildi. Shuningdek, mavjud normativ-huquqiy hujjatlar o'rganilib, pedagoglarning kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan zamonaviy talablar tahlil qilindi.

Empirik bosqichda umumiy o'rta ta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan 100 nafar pedagog ishtirokida so'rovnoma va kuzatuv ishlari olib borildi. So'rovnoma orqali pedagoglarning kasbiy rivojlanishga munosabati, o'z ustida ishlash darajasi va innovatsion texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalari aniqlab olindi. Kuzatuv metodi esa ularning amaliy faoliyatini bevosita tahlil qilish imkonini berdi. Olingan ma'lumotlar statistik tahlil qilinib, umumlashtirildi va ilmiy xulosalar chiqarildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy malaka darajasida muayyan muammolar mavjudligini ko'rsatdi. Xususan, ularning katta qismi zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalarni yetarli darajada egallamagan.

Quyidagi jadvalda asosiy ko'rsatkichlar umumlashtirilgan:

Ko'rsatkichlar	Ulushi (%)
Zamonaviy metodlarni bilmaslik	62
Interaktiv usullardan foydalana olmaslik	48
Raqamli texnologiyalarni qo'llay olmaslik	70
Malaka oshirishda faol emaslik	55

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, ayniqsa raqamli texnologiyalarni qo'llash darajasi pastligi alohida e'tibor talab etadi. Bu esa zamonaviy ta'lim talablariga moslashishda muammolar mavjudligini anglatadi.

1-rasm. Pedagogik malaka yetishmasligining asosiy sabablari

Avvalo, respondentlarning 62 foizi zamonaviy pedagogik metodlar bo'yicha yetarli bilimga ega emasligini bildirgan. Bu holat dars jarayonida an'anaviy, o'quvchini passiv tinglovchi sifatida qoldiruvchi usullarning ustunligini saqlab qolayotganini ko'rsatadi. Natijada o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmayotgani kuzatildi.

Interaktiv usullardan foydalanish darajasi ham qoniqarli emasligi aniqlandi. Tadqiqot ishtirokchilarining 48 foizi interfaol metodlarni samarali qo'llay olmasligini qayd etdi. Bu esa dars jarayonida o'quvchilar faolligining pasayishiga, bilimlarni o'zlashtirish samaradorligining kamayishiga olib kelmoqda.

Eng yuqori salbiy ko'rsatkich raqamli texnologiyalarni qo'llash bilan bog'liq bo'lib, pedagoglarning 70 foizi ushbu yo'nalishda yetarli kompetensiyaga ega emasligi ma'lum

bo'ldi. Mazkur holat zamonaviy ta'limning raqamlashtirish jarayonida jiddiy muammolar mavjudligini anglatadi. Raqamli vositalardan foydalanish ko'nikmasining pastligi darslarning interaktivligini cheklaydi hamda individual yondashuvni to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, respondentlarning 55 foizi malaka oshirish faoliyatida muntazam ishtirok etmasligini bildirgan. Bu esa pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimiga yetarli darajada jalb etilmaganligini ko'rsatadi.

Kuzatuv natijalari ham ushbu statistik ma'lumotlarni tasdiqladi. Xususan, kasbiy malakasi past pedagoglar faoliyat yuritayotgan sinflarda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi pastligi, darsga qiziqishning sustligi va intizomiy muammolarning ko'proq uchrashi kuzatildi. Aksincha, zamonaviy metodlar va texnologiyalarni faol qo'llayotgan pedagoglar ishlayotgan sinflarda o'quvchilarning faolligi va natijalari yuqori ekanligi aniqlandi. Umuman olganda, olingan natijalar pedagoglarning kasbiy malaka darajasi ta'lim samaradorligining muhim omili ekanligini tasdiqlaydi hamda ushbu yo'nalishda tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy malaka darajasi va ta'lim sifati o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini yana bir bor tasdiqlaydi. Olingan empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalari yetarli darajada shakllanmagan holatlarda ta'lim jarayonining samaradorligi sezilarli darajada pasayadi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasi, mustaqil fikrlash qobiliyati hamda ijtimoiy faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kasbiy malaka yetishmasligi ko'p omilli jarayon bo'lib, u faqat individual pedagog faoliyati bilan emas, balki butun ta'lim tizimi bilan bog'liq. Xususan, malaka oshirish tizimining yetarli darajada samarali tashkil etilmaganligi pedagoglarning uzluksiz rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Ko'plab hollarda malaka oshirish kurslari nazariy xarakterga ega bo'lib, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yetarli e'tibor qaratilmaydi.

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi ilmiy-amaliy xulosalarni ilgari surish mumkin. Avvalo, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlashda tizimli yondashuvni joriy etish zarur. Bu jarayonda malaka oshirish kurslarini amaliy yo'naltirilgan shaklga keltirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish hamda pedagoglarning mustaqil ta'lim olish faoliyatini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari bolalar tarbiyasi jarayonida pedagoglarning kasbiy malakasi hal qiluvchi omillardan biri ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari va innovatsion texnologiyalarni qo'llash darajasi ta'lim sifati va o'quvchilarning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Aniqlanishicha, kasbiy malaka yetishmasligi ko'p omilli xarakterga ega bo'lib, u tashkiliy, shaxsiy va texnologik omillar bilan chambarchas bog'liq. Ayniqsa, raqamli savodxonlikning pastligi, zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanishdagi kamchiliklar hamda uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimining yetarli darajada samarali emasligi muammoning asosiy sabablaridan biri sifatida namoyon bo'ldi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar asosida pedagoglarning kasbiy malakasini oshirishga qaratilgan bir qator ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqildi. Jumladan, pedagoglar uchun uzluksiz va tizimli malaka oshirish tizimini takomillashtirish, innovatsion va interaktiv o'qitish metodlarini keng joriy etish, shuningdek, ularning kasbiy faoliyatini rag'batlantirish mexanizmlarini kuchaytirish zarurligi asoslab berildi. Shu bilan birga, pedagoglarning mustaqil ravishda o'z ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish kompetensiyalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Umuman olganda, pedagoglarning kasbiy malakasini oshirishga qaratilgan tizimli va kompleks yondashuvni joriy etish ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda amalga oshiriladigan ilmiy asoslangan chora-tadbirlar kelajak avlodni

har tomonlama rivojlangan, raqobatbardosh va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muxina V.S. Yosh psixologiyasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Usmonova M., Qodirova D. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
3. To‘xtayeva H. Maktabgacha ta’limda nutqni rivojlantirish texnologiyalari. — Toshkent: Ilm Ziyo, 2019.
4. Abdullayeva N. Bolalarda nutqiy faoliyatni shakllantirish // Pedagogik ta’lim jurnali. — 2020. — №3.
5. Qosimova S. Maktabgacha ta’lim jarayonida nutqiy kompetensiyani rivojlantirish // Ta’lim va tarbiya jurnali. — 2021. — №2.
6. Mamatova G. Bolalar nutqidagi kamchiliklarni bartaraf etish yo‘llari // Ilm-fan va ta’lim jurnali. — 2022. — №4.
7. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. — Toshkent, 2018.